

mgr Mariusz Gwardecki
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Quaestio perpetuae de repetundis. Stały trybunał karny w procesach o zdzierstwo.

(Promotor: dr hab. Marcin Pawlak, prof. UMK)

U schyłku republiki, w I w. n.e. Rzym był ogromną, liczącą około milion mieszkańców metropolią, zdecydowanie większą niż którekolwiek z miast w Europie aż do XIX w. W rękach Rzymian skupiała się władza rozciągająca się od Hiszpanii po Syrię, od południowej Francji po Saharę; pod koniec I w. n.e. w skład administracyjny państwa rzymskiego wchodziło 16 prowincji. Opanowanie tak rozległej części starożytnego świata poza wpływami, wiązało się z ogromnym bogactwem, z którego w przeważającej części czerpały elity społeczne, w tym rzymscy urzędnicy. Już od początków republiki skłonni byli oni do popełniania nadużyć, których skala przybierała na sile wraz z rozwojem terytorialnym państwa. W 149r. p.n.e. w *lex Calpurnia de pecuniis repetundis* powołano do istnienia stały trybunał karny w procesach o zdzierstwa dokonane przez *magistratus*. Celem mojej pracy jest zbadanie działalności *quaestio perpetuae de repetundis* i społeczno-politycznych kulis jego powstania i ewolucji. Podstawowym problemem badawczym jest odpowiedź na pytanie- co skłoniło Rzymian do utworzenia trybunału karnego w sprawach o zdzierstwa? Ponieważ *lex Calpurnia* nie była jedyną ustawą poświęconą trybunałowi należy zastanowić się w jakim stopniu wprowadzanie kolejnych zmian było odpowiedzią na zachodzące zmiany w systemie gospodarczym, społecznym i politycznym? W zakresie funkcjonowania *quaestio* i jego skuteczności należy odpowiedzieć: czy trybunał wykorzystywany był zgodnie ze swoim oficjalnym przeznaczeniem - zwalczania nadużyć dokonywanych przez urzędników? Czy był wykorzystywany jako narzędzie polityczne, np. do zwalczania przeciwników politycznych? Czy możliwe były nadużycia (np. korupcja) w składzie trybunału?

Ponieważ problem nadużyć i zdzierstw dokonywanych przez urzędników obecny był również przed utworzeniem trybunału, koniecznym się zdaje dostarczyć odpowiedzi na pytanie: jak Rzymianie radzili sobie z przestępstwem zdzierstwa przed powołaniem stałego trybunału karnego? Razem z tym pytaniem pojawia się kolejne: czy istniały jakieś podobieństwa w sądownictwie *de repetundis* przed i po powołaniu *quaestio*?

Ramy chronologiczne niniejszej pracy wyznaczają dwa istotne dla przedmiotowej instytucji wydarzenia: pierwszym jest powołanie *trybunału* w 149r. p.n.e.; zamykającym wydarzeniem jest ustawa z 59r. p.n.e. - *lex Iulia de pecuniis repetundis*. Niniejsze ramy czasowe dotyczą funkcjonowania *quaestio perpetua de repetundis* w okresie republiki. Zdecydowałem się jednak na ich rozszerzenie, ze

względu na konieczność przytoczenia i przeanalizowania sądownictwa karnego w republice rzymskiej z czasów przed powołaniem *quaestio*; odnoszę się przy tym do wydarzeń już z V w. p.n.e.

Badania nad strukturą organizacyjną i funkcjonowaniem *quaestio perpetua de repetundis* wymagały przeanalizowania obszernego materiału źródłowego. Najcenniejsze okazały się dzieła Cicerona, w szczególności mowy sądowe (m.in. *in Verrem*, *Divinatio in Caecilium*). Pozwoliły one na przeanalizowanie procesów toczących się przed trybunałem pod kątem obowiązujących norm i zwyczajów sądowych, taktyk zastosowanych przez obronę i oskarżenie, umożliwiły one poznanie skali nadużyć dokonywanych przez rzymskich urzędników w prowincjach, stworzyły również solidną podstawę do wysnucia tezy o ich bezkarności. Dzieła Tytusa Liwiusza, Polibiusza, Wellejusza Paterkulusa, Appiana z Aleksandrii, Plutarcha z Cheronei i Kasjusza Diona dostarczają informacji o wnioskodawcach prawa *de repetundis* oraz o niektórych jego regulacjach. Ogromne znaczenie dla pracy mają źródła prawne: epigraficzny przekaz *lex Acilia* – jednej z najobszerniejszych ustaw *de repetundis*; komentarze rzymskich jurystów zebrane w Digestach justyniańskich, które umożliwiły analizę przepisów wnioskowanych Juliusza Cezara; *Institutiones* Gaiusa, które dostarczają wiadomości o kolegium rekuperatorów.

Praca składa się z trzech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Rozdział pierwszy poświęciłem zagadnieniom prawnym, politycznym i społecznym powiązanim pośrednio i bezpośrednio z *quaestio*. Poddaję analizie ustawodawstwo *de ambitu* (pierwszego ze zdefiniowanych *crimen* o charakterze publicznym) dopatrując się podobieństw w późniejszym – *de repetundis*. Wskazuję na wzajemne ekonomiczne i polityczne powiązania przedstawicieli *nobilitas* i ekwitów – którzy odgrywają w trybunale kluczowe role. Podejmuję się również scharakteryzowania sądownictwa w sprawach karnych sprzed powołania trybunału stałego. W rozdziale drugim prezentuję rozwój ustawodawstwa rzymskiego w sprawach o zdzierstwo. Podjąłem się również próby rekonstrukcji poszczególnych, następujących po sobie etapów procesu *de repetundis*. Wskazuję też na rolę stron procesowych, sędziów zasiadających w *quaestio*, pretora, który mu przewodniczył; wykazuję również ważną, jeśli nie należy powiedzieć kluczową, dla wyniku sprawy rolę oskarżyciela. Ostatni, trzeci rozdział to obszerna analiza procesów o zdzierstwo odbywających się przed *quaestio perpetuae de repetundis*.

Moïse Gondek

mgr Mariusz Gwardecki
Faculty of History
Nicolaus Copernicus University, Toruń.

Summary of the doctoral dissertation

Quaestio perpetuae de repetundis. The permanent criminal tribunal in extortion trials.

(Supervisor: associate professor Marcin Pawlak)

At the end of the republic, in the first century C.E. Rome was a huge metropolis with approximately one million inhabitants, definitely bigger than any city in Europe until the 19th century. Power from Spain to Syria, from southern France to the Sahara desert, is concentrated in the hands of the Romans; at the end of the 1st century C.E. the administrative part of the Roman state consisted of 16 provinces. Conquering such a vast part of the ancient world, apart from influences, was associated with enormous fortune, from which the social elite for the most part drew, including Roman officials. From the very beginning of the republic, they were prone to committing abuses, the scale of which increased with the territorial development of the state. In 149. B.C. in *lex Calpurnia de pecuniis repetundis*, a permanent criminal tribunal has been set up for extortion trials by the *magistratus*. The purpose of my work is to investigate the activity of *quaestio perpetuae de repetundis* and the socio-political background of its creation and evolution. The main research problem is the answer to the question - what induced the Romans to create a criminal tribunal in extortion cases? Because *lex Calpurnia* was not the only law devoted to the tribunal, it should be considered to what extent the introduction of subsequent changes was a response to the changes taking place in the economic, social and political system? In terms of the functioning of the *quaestio* and its effectiveness, the answer is: was the tribunal used for its official purpose - to fight with officials extortions? Was it used as a political tool, e.g. to combat political opponents? Were any abuses (e.g. corruption) possible in the composition of the tribunal?

Because the problem of abuses and extortions by officials was also present before the creation of the tribunal, it seems necessary to provide an answer to the question: how did the Romans deal with the crime of extortion before establishing a permanent penal tribunal? Along with this question comes another: were there any similarities in the *de repetundis* judiciary before and after the establishment of the *quaestio*?

The chronological timeframe of this work is determined by two important events for this institution: the first is the establishment of the tribunal in 149 BC; the closing event is the law of 59 B.C.- *lex Iulia de pecuniis repetundis*. This timeframe concerns the functioning of the *quaestio perpetua de repetundis* during the republic. However, I decided to extend them, due to the need to cite and

analyze the criminal judiciary in the Roman Republic from the times before the establishment of the *quaestio*; I am referring to the events already in the 5th century B.C.

Research on the organizational structure and functioning of *quaestio perpetua de repetundis* required the analysis of extensive source material. The works of Cicero turned out to be the most valuable, especially the court speeches (including in Verrem, Divinatio in Caecilium). They made it possible to analyze the trials taking place before the tribunal in terms of the applicable court norms and customs, the tactics used by the defense and the prosecution, they made it possible to learn the scale of abuses committed by Roman officials in the provinces, and also created a solid basis for the thesis of impunity. The works of Titus Livius, Polybius, Welleyus Paternulus, Appian of Alexandria, Plutarch of Cheronea, and Cassius Dio provide information about the applicants of the de repetundis law and some of its regulations. Legal sources are of great importance for the work: the epigraphic message of *lex Acilia* - one of the most extensive de repetundis acts; comments from Roman jurists gathered in the *Justinian Digestes* enabling the analysis of the regulations requested by Julius Caesar; *Institutiones Gaiusa*, which provide informations about the college of recuperators.

The doctoral dissertation consists of three chapters, introduction and conclusion. The first chapter is devoted to legal, political and social issues related directly and indirectly to the *quaestio*. I analyze the *de ambitu* legislation (the first of the defined public crime)- I looking for similarities in the later one - *de repetundis*. I also point to the mutual economic and political ties between representatives of *nobilitas* and *equites* - who play key roles in the tribunal. I also undertake the characterization of the judiciary in criminal cases before the appointment of a permanent tribunal. I point to the role of litigation parties, judges sitting in the *quaestio*, and the praetor. I am also showing an important, if not essential, role of the prosecutor to the outcome of the case. The final, third chapter is a comprehensive analysis of the rip-off trials taking place before the *quaestio perpetuae de repetundis*.

Moïse Goulet